

ΟΜΙΛΙΑ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΚΙΣΕ
Κ. ΒΙΚΤΩΡΑ ΙΣ. ΕΛΙΕΖΕΡ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
«IBBUR ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ» του Ιωσήφ Βεντούρα
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΙΑΝΟΣ 3.10.2019

«...Δυστυχώς στη Κρήτη σήμερα, ο επισκέπτης, αν εξαιρέσει κανείς τα Χανιά, δεν βρίσκει τίποτε που να θυμίζει ότι κάποτε στη Μεγαλόνησο ζούσαν και ευημερούσαν Εβραίοι, μαζί με Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Και είναι θλιβερό που μετά τους ναζί, λεηλατήθηκε κάθε τόπος που θύμιζε την εβραϊκή παρουσία. Ακόμη και τα νεκροταφεία. Και δεν υπάρχει ούτε μια αναμνηστική πλάκα!...».

Η αλήθεια είναι ότι όταν με πήρε στο τηλέφωνο ο Σίφης Βεντούρας για να μου προτείνει να συμπαραουσιάσω το βιβλίο του «IBBUR ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ», εκπλάγηκα. Δεν είμαι, του λέω, ούτε ιστορικός, ούτε λογοτέχνης, ούτε βιβλιοκριτικός, τι θες να πω εγώ για το βιβλίο σου; Με το γνωστό του ύφος ο Σίφης, δεν σου αφήνει πολλά περιθώρια επιλογής: Θα διαβάσεις το βιβλίο και θα πεις ότι καταλαβαίνεις, αυτό ακριβώς θέλω από σένα. Τον ευχαριστώ λοιπόν για τη τιμητική πρόσκληση να μιλήσω για το βιβλίο του.

Διαβάζοντας το βιβλίο, και παρά το γεγονός ότι κατέχω άριστα την εβραϊκή γλώσσα, έμαθα τη σημασία της λέξης «IBBUR».

Στον εβραϊκό μυστικισμό, λοιπόν εξηγεί ο Σίφης Βεντούρας, «η λέξη «Ibbur» σημαίνει εγκυμοσύνη και αναφέρεται στην προσωρινή μετανάστευση μιας πρόσθετης ψυχής στο σώμα ενός ζωντανού ανθρώπου, ώστε να επιτελεστεί ένα έργο».

Ο Ιούλιος του 2016 ήταν ο μήνας που ο Ιωσήφ Βεντούρας γιόρτασε τη θρησκευτική ενηλικίωση των εγγονών του στα Χανιά, στην ιστορική Συναγωγή Etz Hayyim. Τότε συντελέστηκε η «IBBUR», όταν εκεί στην οδό Κονδυλάκη αισθάνθηκε όπως γράφει «ότι ξαφνικά το ρολόι του χρόνου γύρισε πίσω στην προπολεμική εποχή, όταν οι παιδικές φωνές, οι ψαλμοί και οι εορτασμοί αναμιγνύονταν με τα χρώματα και τα αρώματα της γενέθλιας πόλης μου.

Νόμισα για μια στιγμή πως ξαναζωντανεύουμε εκεί, στην οδό Κονδυλάκη την παράδοση αιώνων. Αισθάνθηκα ότι οι ψυχές τόσων και τόσων ανθρώπων που έχουν φύγει από τη ζωή με στοίχειωσαν. Πρόσωπα και φωνές ζωντάνεψαν και όλα με έσπρωχναν να καταγράψω τα οικογενειακά γεγονότα και παράλληλα να παρουσιάσω όποιες μαρτυρίες διαθέτω για μια εποχή χαμένη για πάντα, τ' ακούσματα της οποίας ωστόσο κάνουν την καρδιά μου να χτυπά γοργά. Και να που ξαφνικά άρχισα να κολυμπώ στο χρόνο ανάδρομα και να βλέπω εικόνες».

Πρόκειται λοιπόν για ένα βιβλίο που ξεχειλίζει από συναισθήματα και εικόνες που καταγράφονται από τους ίδιους τους πρωταγωνιστές της ιστορίας των Εβραίων της Κρήτης. Μέσα από τη διήγηση της ιστορίας της οικογένειας Βεντούρα ξετυλίγεται με εξαιρετικό τρόπο το νήμα της εβραϊκής ζωής στη Κρήτη από το 1900 έως το 1950.

Ο συγγραφέας προτάσσει μια σύντομη ιστορική αναδρομή σχετικά με τους Εβραίους της Κρήτης, όπως τονίζει ο ίδιος, ώστε ο αναγνώστης, που δεν είναι

εξοικειωμένος με την ιστορία του νησιού, να αντιληφθεί την αδιάλειπτη παρουσία τους, μια παρουσία η οποία προσέθεσε πολλά στην πολυμορφία του κοινωνικού ιστού.

Ξεκινάει λοιπόν από την Εβραϊκή παρουσία στα Χανιά πριν την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου υπήρχαν δύο συναγωγές: η Beit Shalom και η Etz Hayyim. Οι Εβραίοι της Κρήτης τηρούσαν σχολαστικά την αργία του Σαββάτου. Τα Σάββατα, οι δυο συναγωγές γέμιζαν από τους πιστούς, παρόλο που δεν τηρούσαν όλοι τα παραγγέλματα της θρησκείας. Στα προπολεμικά Χανιά οι περισσότεροι Εβραίοι μένανε στην «Οβραϊκή», μια μικρή συνοικία, που ήταν κατάλοιπο της παλαιάς εβραϊκής συνοικίας της ενετικής περιόδου. Μέσα από το βιβλίο αυτό παραδοσιακές εβραϊκές οικογένειες της Κρήτης όπως οικογένειες Κωνσταντίνη, Φράγκου, Μινέρβο, Ισχακή, Άλμπερτ, Βεντούρα, κ.ά. αποκτούν ζωή, μας μιλούν για τα ήθη και έθιμα, αλλά και τις κακουχίες και τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν.

Από το 1942 ξετυλίγεται με συναρπαστικό τρόπο η ιστορία διάσωσης της οικογένειας Βεντούρα και ο καταλυτικός ρόλος της Αθηνάς Βαρβατάκη, που χάρη στη δική της γενναιότητα έχουμε δίπλα μας σήμερα τον Ιωσήφ Βεντούρα. Τον τίτλο του Δικαίου των Εθνών, του Γιαντ Βασέμ, που απονεμήθηκε μετά θάνατον στην Αθηνά Βαρβατάκη, οι απόγονοί της τον δώρισαν το 2018 στο χωριό καταγωγής της, στον Κουρνά.

Στις **21 Μαΐου 1944**, πριν ακόμη χαράξει, η Γκεστάπο περικύκλωσε τα εβραϊκά σπίτια και συνέλαβε σχεδόν όλους τους Χανιώτες Εβραίους. Για έντεκα ημέρες έζησαν με κακουχίες και εξευτελισμούς στις φυλακές της Αγυιάς και μετά στο φρούριο Μακάσι, όπου τους μετέφεραν οι Ναζί.

Στις **8 Ιουνίου**, τους επιβίβασαν και τους έκλεισαν στα αμπάρια της ολέθριας Κιβωτού του θανάτου που έφερε το όνομα ΤΑΝΑΪΣ και η οποία έμελλε να αποτελέσει το ομαδικό τους φέρετρο στον υγρό τους τάφο. Στα αμπάρια του πλοίου οι Ναζί έκλεισαν επίσης μια ομάδα αντιστασιακών χριστιανών, καθώς και Ιταλούς αντιφασίστες.

Στα Χανιά η εβραϊκή συνοικία ήταν ερειπωμένη. Η Συναγωγή Μπέϊτ Σαλώμ ήταν ήδη ισοπεδωμένη, μιας και είχε γκρεμιστεί στη διάρκεια των γερμανικών βομβαρδισμών και φυσικά ουδέποτε τοποθετήθηκε μια αναμνηστική πλάκα στο οικόπεδο που καταλάμβανε.

Η Συναγωγή Etz Hayyim, διασωσμένη ως εκ θαύματος, παρέμεινε για πολλά χρόνια έρμαιο στη φθορά του χρόνου. Στη Νέα Χώρα, στο καταστραμμένο από τους Ναζί Εβραϊκό Νεκροταφείο άστεγοι έκτιζαν αυθαίρετα, σπίτια και επίσης δεν έχει τοποθετηθεί αναμνηστική πλάκα, λες και οι νεκροί θα διεκδικούσαν το οικόπεδο τους.

Το Δ.Σ. του Κ.Ι.Σ. και του Ο.Π.Α.Ι.Ε. είχαν ορίσει σαν εκπρόσωπό τους στα Χανιά τον Αλβέρτο Μινέρβο, ο οποίος την 10η Ιουλίου του 1957 προέβη στη διάλυση της Εβραϊκής Κοινότητας Χανίων.

Μετά και την τυπική διάλυση της Κοινότητας Χανίων έμενε εκκρεμές το ζήτημα της ακίνητης περιουσίας της. Ο Αλβέρτος Μινέρβος σαν μόνιμος κάτοικος Χανίων ήταν εκπρόσωπος των κεντρικών εβραϊκών οργανισμών και σύμβουλός τους.

Το Κ.Ι.Σ. με τη σύμφωνη γνώμη του Αλβέρτου Μινέρβου δώρισε ένα οικόπεδο, μέρος της έκτασης του νεκροταφείου, για την ανέγερση του βου Δημοτικού Σχολείου. Και δεν υπάρχει ούτε μια αναμνηστική πλάκα.

Στο Ηράκλειο το εβραϊκό νεκροταφείο είχε καταπατηθεί από τον αθλητικό όμιλο «ΟΦΗ» και είχε μετατραπεί σε γήπεδο. Επιχειρήθηκαν δικαστικές ενέργειες, αλλά τελικά επήλθε συμβιβασμός. Και δεν υπάρχει ούτε μια αναμνηστική πλάκα.

Στο Ρέθυμνο είχε μείνει ερειπωμένη η Συναγωγή και το νεκροταφείο είχε καταπατηθεί από ιδιωτικό εργοστάσιο πλακιδίων. Και δεν υπάρχει ούτε μια αναμνηστική πλάκα.

Οι περιπτώσεις αυτές που καταγράφονται στο βιβλίο του Σίφη Βεντούρα και είναι ενδεικτικές της αγωνίας και της ψυχολογίας τόσο των διασωθέντων Εβραίων που βρήκαν τις περιουσίες τους και τα Κοινοτικά ιδρύματα κατεστραμμένα και λεηλατημένα σε όλη σχεδόν την Ελλάδα, όσο και των Εβραϊκών διοικήσεων που πάλευαν να ανασυγκροτήσουν την εβραϊκή ζωή στη χώρα με βασιική προτεραιότητα πάντα αυτούς που επέστρεψαν από την κόλαση των ναζιστικών στρατοπέδων συγκέντρωσης.

Ο επίλογος του Σίφη Βεντούρα είναι εξ ίσου εντυπωσιακός, και επιτρέψτε μου να διαβάσω ένα απόσπασμα: «Ο στρόφαλος του χρόνου δουλεύει ακατάπαυστα. Οι πεθαμένοι πρόγονοί μου ανασύρουν θύμησης, στριμώνχονται σε έναν παρελθόντα χρόνο. Η Κιβωτός του θανάτου φυλάσσει τα μυστικά των θρήνων στο βάθος του πελάγου. Οι σκιές των πνιγμένων ομοθρήσκων Κρητικών συμπατριωτών μου ίπτανται πάνω από τα σπίτια τους στην «Οβραϊκή».

Όλο το παρελθόν των Εβραίων της Κρήτης μοιάζει με θρυμματισμένο γυαλί. Προσπάθησα με αυτό το βιβλίο – μαρτυρία να συγκολλήσω ένα μέρος του, να ανακαλύψω και να καταγράψω την αρχική του μορφή. Δυστυχώς, οι Ναζί δεν ήθελαν να εξαφανίσουν μόνο τον άνθρωπο Εβραίο, επιζητούσαν με τον ίδιο συστηματικό τρόπο να εξαφανίσουν την ιστορία του και το πνευματικό του έργο.

Η ιστορική εβραϊκή κοινότητα των Χανίων δεν υπάρχει πια. Διατηρώ το θλιβερό προνόμιο να είμαι ό τελευταίος Εβραίος άντρας που γεννήθηκε στην Κρήτη. Ωστόσο η μνήμη της εβραϊκής παρουσίας στο νησί διασώζεται, μιας και υπάρχει στην παλιά εβραϊκή συνοικία των Χανίων η Συναγωγή Etz Hayyim, ένα κτίριο που κτίστηκε τον 15ου αιώνα, υπέστη καταστροφές και μετά τον πόλεμο, αφού παρέμεινε για μεγάλο διάστημα σε άθλια κατάσταση, αναστηλώθηκε με τις προσπάθειες και τη φροντίδα του Νίκου Χαννάν Σταυρουλάκη το 1999».

Το βιβλίο του Ιωσήφ Βεντούρα είναι μια ζωντανή μαρτυρία πλαισιώνεται από ονόματα, έγγραφα και δημοσιεύματα που μαρτυρούν τη ζωή αλλά και τον βίαιο θάνατο των Εβραίων της Κρήτης. Δυστυχώς στη Κρήτη σήμερα, ο επισκέπτης, αν εξαιρέσει κανείς τα Χανιά, δεν βρίσκει τίποτε που να θυμίζει ότι κάποτε στη Μεγαλόνησο ζούσαν και ευημερούσαν Εβραίοι, μαζί με Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Και είναι θλιβερό που μετά τους ναζί, λεηλατήθηκε κάθε τόπος που θύμιζε την εβραϊκή παρουσία. Ακόμη και τα νεκροταφεία. Και δεν υπάρχει ούτε μια αναμνηστική πλάκα! Είναι λοιπόν άξιος συγχαρητηρίων, και του εύχομαι να είναι γερός και δυνατός ο Σίφης Βεντούρας που γυρνάει από σχολείο σε σχολείο στη Κρήτη και διηγείται την ιστορία του και θυμίζει ότι κάποτε εδώ ζούσαν Εβραίοι.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας,
Βίκτωρ Ισαάκ Ελιέζερ